

σικά στα χέρια της Καθηγητικής (Α') βαθμίδας, η οποία απαρτίζεται κυρίως από καθηγητές των πρώην Εδρών. Κρίσεις για μονιμοποιήσεις, εξελίξεις σε ανώτερη βαθμίδα ελέγχονται ουσιαστικά από την κορυφή της πυραμίδας. Η Ν.Δ. με τον "Νόμο Σουφλιά" πέρασε το αναντικατάστατο της παρουσίας του Καθηγητή (Α') ακόμα και στις εξεταστικές επιτροπές απονομής διδακτορικού. Ο Ενιαίος Φορέας Διδασκόντων έχει καταργηθεί. Παράλληλα το όργιο αυθαιρεσιών στις κρίσεις συνεχίζεται, χωρίς να υπάρχει κάποιος θεσμοθετημένος τρόπος ελέγχου των αυθαιρετούντων.

Η απουσία βιβλιοθηκών, Πανεπιστημιακών Τυπογραφείων, δυσχεραίνουν την εκπαιδευτική διαδικασία. Η οργάνωση Μεταπτυχιακών Σπουδών βρίσκεται ακόμα στα χαρτιά, ενώ η χρηματοδότηση αυτών που και σήμερα κάτω από τις συνθήκες που επικρατούν έχουν το κουράγιο να μπουν στην περιπέτεια εκπόνησης διδακτορικής διατριβής, είναι ανύπαρκτη. Τέλος, νέοι και άξιοι επιστήμονες που έχουν ολοκληρώσει όχι μόνο τις μεταπτυχιακές τους σπουδές αλλά και έχουν χρόνων ερευνητική πείρα και επιστημονική παρουσία διεθνώς, υποαπασχολούνται ή ετεροαπασχολούνται, περιμένοντας την αξιοποίησή τους.

Πολλά θα μπορούσε ακόμα να επισημάνει κανείς όσον αφορά τη χάρση μιας κεντρικής κρατικής ερευνητικής πολιτικής, για την συνεργασία πανεπιστημίου-βιομηχανίας, για την σημασία και τις επιπτώσεις των ΕΟΚικών προγραμμάτων τόσο στην Έρευνα όσο και στην Εκπαίδευση.

Με αφορμή την ανάληψη της ηγεσίας του Υπουργείου Παιδείας από ένα πανεπιστημιακό δάσκαλο που δεν τον συνοδεύει η φθορά ενός πολιτικού καρριέρας, θελήσαμε να κάνουμε μόνο κάποιες επισημάνσεις. Όσοι ακόμα αγωνιούμε για τα πανεπιστημιακά πράγματα και διατηρούμε τα όνειρά μας, θέλουμε πάντα να ελπίζουμε.

Δημήτρης Μαρκής: *Ο Habermas στην Αθήνα*

Η Νομική Σχολή στην Αθήνα τίμησε πρόσφατα τον γερμανό φιλόσοφο και κοινωνιολόγο Habermas. Η τιμή ξένων προσωπικοτήτων έχει παράδοση στο τόπο μας. Με το να τους τιμούμε προσδίδουμε και στον εαυτό μας μια κάποια σημαντικότητα, και εξασφαλίζουμε μια ανώδυνη και συμβολική επικοινωνία με τον έξω κόσμο. Έτσι, η Πολιτεία των Ιδεών μας μπορεί να κοιμάται ήσυχα, μια και έτσι όχι μόνο αναδεικνύομαστε χωρίς κόπο εφάμιλλοι των ξένων, αλλά και τους υποτάσσουμε στην δικιά μας τιμητική τελετουργία.

Ως πρώτο και βασικό μοτίβο της φιλοσοφικής Κοσμοθεωρίας του

Ο Δ. Μαρκής είναι Καθηγητής στο Οικονομικό Πανεπιστήμιο της Μακεδονίας και πρώην πρότανης του Πανεπιστημίου Κρήτης.

Habermas θεωρώ την πίστη του στον ορθό Λόγο. Φυσικά όχι πια τον θείο Λόγο ούτε τον καθαρό Λόγο του Kant, αλλά τον ανθρώπινο, πεπερασμένο και ιστορικά διαμεσολαβημένο Λόγο, όπως αυτός “ενσωματώνεται” στη Γλώσσα μας. Όπως και ο δάσκαλος του Hegheimer, έτσι και αυτός διαφοροποιείται από τις μοντέρνες και μεταμοντέρνες Κοσμοθεωρίες του Ανορθολογισμού, και του Μυστικισμού. Η Φιλοσοφία οφείλει να συνεχίσει τη διαφωτιστική παράδοση της δεσμευτικότητας του Λόγου και να αντισταθεί στην σαγήνη, στην έλξη της “Μισολογίας”, τώρα όσο και στην αρχή της στον Πλάτωνα.

Ένα άλλο σημαντικό μοτίβο της Φιλοσοφίας του Habermas είναι το μεταφιλοσοφικό αίτημα του Marx και του Hegheimer για την ενότητα Θεωρίας και Πράξης. Αν και το μαρξιστικό όραμα δεν υλοποιήθηκε, και η Θεωρία της Επανάστασης ως συνδυετικός κρίκος απεδείχθη μοιραίος, εν τούτοις το αίτημα της ενότητας αυτής παραμένει κεντρικός μοχλός της φιλοσοφικής δουλειάς του Habermas. Ενώ ο Hegheimer και εν μέρει ο Adorno υποκαθιστούν τη μαρξιστική θεωρία της επανάστασης με μια κριτική του Πολιτισμού, ο Habermas, ίσως στο σημείο αυτό πιο κοντά στον Μαρξ, επιμένει να θεματοποιεί την Πολιτική ως τον συνδυετικό κρίκο μεταξύ Θεωρίας και Πράξης και στις μέρες μας. Βέβαια, η δικιά του κριτική της Πολιτικής τώρα γίνεται εμμενής και αφορά την κριτική των πολιτικών θεσμών από τα μέσα του συστήματός μας. Με τον επικοινωνιακό Λόγο ο Habermas αναζητεί έναν τόπο εξορθολογισμού και επιστασίας της Πολιτικής, ενάντια στο θετικισμό και το Νιτσεισμό, που αφήνουν τελικά την Πολιτική στην αυθαιρεσία της ανορθολογικής απόφασης.

Ως μία τρίτη σταθερή της Φιλοσοφικής Λογικής του Habermas θεωρώ τον πλατωνικό ή καντιανό διαχωρισμό μεταξύ *Ιδέας* και *Πραγματικότητας*, ή *Ισχύος* και *Γένεσης*. Ο Habermas προσπαθεί κυρίως να εξασφαλίσει το “κανονιστικό” υπόβαθρο της Κριτικής Θεωρίας, όταν επιμένει σε ζητήματα της *Ισχύος* και της *Ιδέας*. Βέβαια, μετά τη διπλή “αποδόμηση” των δύο κόσμων του Πλάτωνα ή των δύο μορφών του εμπειρικού και καθαρού Λόγου στον Kant, αναζητά στις “υπολανθάνουσες προϋποθέσεις” του ομιλείν μια τέτοια κανονιστική αρχή, πέραν της συγκεκριμένης, ιστορικο- φιλοσοφικής ομιλίας μας. Αυτό το μοτίβο τον διαφοροποιεί πάντοτε από τις αντίπαλες φιλοσοφικές Λογικές του Νατουραλισμού, του Ιστορισμού και του Πραγματισμού.

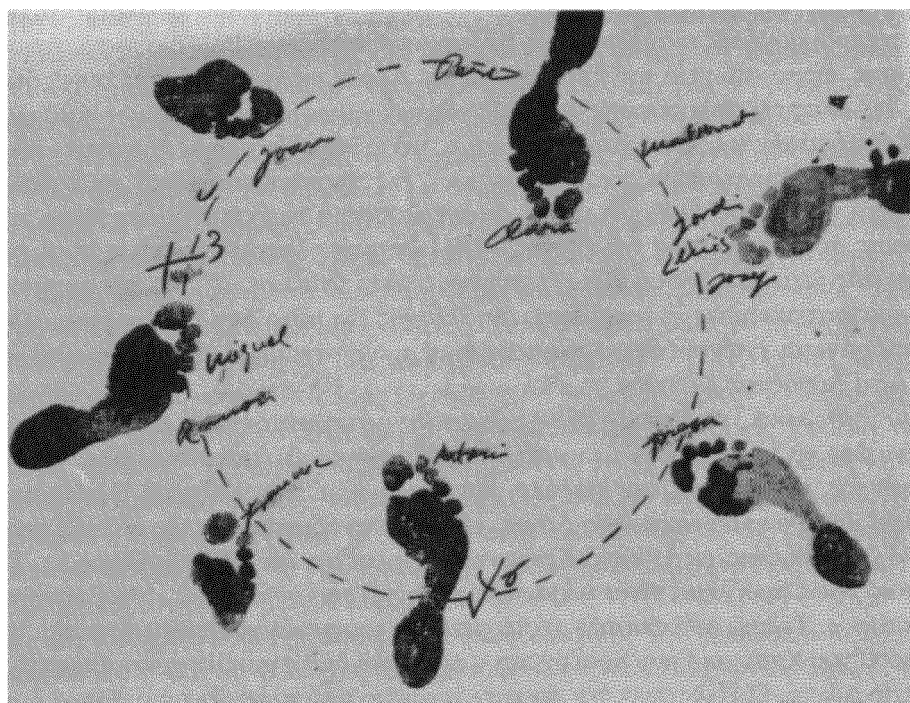
Ως μία τέταρτη σταθερή της Πολιτικής Φιλοσοφίας του Habermas θεωρώ την επίσης πλατωνική διάκριση μεταξύ *Πειθούς* και *Δύναμης* (*Macht*) και τη στράτευσή του υπέρ της Πειθούς ως έλλογης συγκρότησης της πολιτικής πραγματικότητας. Με αυτό το μοτίβο του έργου του διαφοροποιείται σε όλες τις φάσεις του από όλους τους παλιούς και μοντέρνους θεωρητικούς της *Macht*. Με βάση την πίστη του στον ανθρώπινο Λόγο προσπαθεί να εξορθολογίσει την πολιτική πρακτική, τονίζοντας πάντοτε την ισχύ του “ισχυρότερου” επιχειρήματος και τη σημασία της πειθούς ως στοιχείου της Πολιτικής. Είναι προφανές ότι κι εδώ ο Habermas τάσσεται με το μέρος του καντιανού Πλατωνισμού και ενάντια στον παλιό Μακιαβελισμό και μεταμοντέρνο Νιτσεισμό. Φασισμός, Αυταρχισμός,

Σταλινισμός, αποτελούν πάντοτε το στόχο της κριτικής του.

Η κλασική Κριτική Θεωρία τόνισε à la Marx τη σπουδαιότητα της αρχής της ανταλλαγής για τη συγκρότηση της “Βάσης” και του “Εποικοδομήματος” της κοινωνικής Ολότητας. Σ’ αυτό συμφωνούν Horkheimer και Adorno στη μαρξιστική “ορθοδοξία” τους. Ο Habermas υποκαθιστά την οικονομική αρχή της ανταλλαγής με την επικοινωνιακή αρχή της διαπραγματευσιμότητας, ως το στοιχείο του επικοινωνιακού Λόγου ως της αρχής της συγκρότησης της ίδιας της Φιλοσοφικής Λογικής και των κοινωνικών, πολιτικών και νομικών εφαρμογών της. Η επικαιρότητα και η “μόδα” του Habermas προκύπτει τελικά απ’ αυτή την ανακήρυξη του “παζαριού”, της “διαπραγματεύσεως”, σε καθολική αρχή του Λόγου. Ο Hegel τόνισε ότι η Φιλοσοφία είναι η έκφραση μέσω, της έννοιας, του “πνεύματος της εποχής”. Ο Habermas υλοποιεί επιτυχώς αυτή την αρχή στις μέρες μας, όπου όλα εξαρτώνται από το “παζάρεμα”. Με την αρχή της διαπραγματευσιμότητας η αρχή της ανταλλαγής όχι μόνο δεν ξεπερνιέται, αλλά αναπαράγεται ενισχυμένη και παντοδύναμη: η οικονομική Ratio αυτοπροβάλλεται ως ο Λόγος του Κόσμου.

Φυσικά, με την αρχή της διαπραγματευσιμότητας δεν μπορεί ο Habermas να προσεγγίσει τα μεγάλα υπαρξιακά προβλήματα της ζωής, για το νόημα της, τον θάνατο, την λύτρωση και την “μοίρα” του Κόσμου! Εκείνο που μπορεί όμως ο επικοινωνιακός Λόγος, είναι μια αναδιατύπωση της παλιάς πρακτικής Φιλοσοφίας, ως Ηθικής, Κοινωνικής, Πολιτικής και Νομικής Θεωρίας. Το βασικό όμως πρόβλημα είναι τώρα, πως μπορεί ο επικοινωνιακός Λόγος να γίνει πρακτικός. Τελικά ο Habermas περιέρχεται σε αμηχανία να δείξει, έστω και με τα μέσα του Kant, από που προέρχεται η πρακτική δεσμευτικότητα του επικοινωνιακού Λόγου. Ο Habermas δεν παραιτείται μόνο από το μαρξιστικό όραμα διαμεσολάβησης Θεωρίας και πράξης, αλλά και από το παραδοσιακό όραμά της στα πλαίσια μιας ηθικο-πολιτικής δεσμευτικότητας. Ως Μετα-σωκρατικός φιλόσοφος αγνοεί την “κακιά” πλευρά της ζωής και πιστεύει προφανώς ότι η αρετή είναι γνώση: το χάσμα μεταξύ Θεωρίας και Πράξης καλείται να γεφυρώσει αυτή η πίστη του στον Λόγο.

Στο Marx είχαμε μία μετα-φιλοσοφική προσπάθεια άρσης της Φιλοσοφίας μέσω της πραγματοποίησής της. Εφ’ όσον όμως η στιγμή της πραγματοποίησής της Φιλοσοφίας “παραμελήθηκε”, εξακολουθούμε, όπως τονίζει ο Adorno, να φιλοσοφούμε. Το ζητούμενο όμως είναι εάν θα συνεχίσουμε να κάνουμε “ανένδοτη” “αντιστασιακή” Φιλοσοφία, ή αν θα περάσουμε στο αντίπαλο στρατόπεδο της φιλοσοφικής ερμηνείας του κυρίαρχου κόσμου του παρόντος, παραιτούμενοι από την ανάγκη μιας συνέχισης και της Κριτικής. Ο μύθος του Διαλόγου απωθεί και αποβάλλει το έτερον του αστικού Λόγου. Το ζητούμενο της “ορθόδοξης” Κριτικής Θεωρίας ήταν η έλλογος κατακραυγή αυτού του “έτερου” του αστικού κόσμου, ενώ ο Habermas με τη δικιά του υπερβατολογική θεωρία της επικοινωνίας φαίνεται να γίνεται άθελά του απολογητής και ίσως “τσιράκι” της καθεστώςας τάξης.

Χορός τίτλο από τη *Suite Catalana*, 1972